

Kobylka zavalitá na jičínských loukách

versus zemědělské dotace

Pavel Marhoul

Rovnokřídlí (kobylky a sarančata) jsou spolu s motýly nejnápadnějšími bezobratlými obyvateli českých luk. V této skupině hmyzu většina druhů obývá otevřené biotopy, nejčastěji právě nejrůznější typy luk, a jejich stridulace je zvláště v letních měsících všudypřítomná. Vedle běžně rozšířených a hojných druhů se u nás vyskytují také druhy vzácné a ohrožené. Jedním z nejpozoruhodnějších je kobylka zavalitá (*Polysarcus denticauda*).

Kobylka zavalitá je velmi nápadným zástupcem rovnokřídlých, v ČR po kobylce sáze (*Saga pedo*) druhým největším, či spíše největším. Většinou je zeleně zbarvená, někdy s tmavými tečkami a bezkřídla (obr. 1). Samci mají žlutě zbarvené redukované krytky, pomocí kterých stridulují hlasitým, daleko slyšitelným chřestivým zvukem. Stejně jako u ostatních rovnokřídlých jsou samice větší než samci a jejich mohutnost je ještě umocněna nápadným ozubeným kladélkem.

Životním prostředím kobylek zavalitých jsou nejčastěji podhorské a horské louky, v severních částech svého areálu (kam spadá i území našeho státu) se mohou vyskytovat i v nížinách. Oproti většině ostatních našich druhů rovnokřídlých jsou velmi časně – první imága se objevují již na konci května a poslední hynou na konci července a v srpnu. Samci sedí na vysoké travní vegetaci a za slunného počasí intenzivně stridulují, samice se zdržují na zemi v husté trávě.

V roce 2007 autor článku objevil malou populaci kobylky zavalité na loukách u obce Kovač (okr. Jičín). Nález byl prvním potvrzením výskytu druhu na území Čech po více než 100 letech. V té době se kobylka vyskytovala v jiné části jičínského okresu – u obce Holín (BAYER 1829, KREJČÍ 1896). Kromě znovobjevené jičínské populace tento druh žije v ČR již pouze v Bílých Karpatech, kde je na některých lokalitách (např. Čertoryje, Machová, Pod Žižkovským vrchem) početný, avšak i zde je oblast rozšíření poměrně úzce lokalizovaná. Koncem 50. let přežívala ještě populace na loukách u Olomouce (ŠULOVA 1958, 1959), v současnosti je však neznámá (HOLUŠA et al. 2007). Z těchto důvodů je kobylka zavalitá řazena v *Červeném seznamu ohrožených druhů rovnokřídlých* do nejvyšší kategorie mezi kriticky ohrožené druhy

(HOLUŠA et al. 2009), a to zcela oprávněně. Kromě toho, že se u nás vyskytuje na velmi nízkém počtu lokalit, je navíc velmi citlivá na nevhodně prováděné kosení luk.

Celoplošné kosení luk v krajně nevhodném termínu poloviny června málem zasadilo poslední ránu i čerstvě objevené jičínské populaci kobylek. V roce 2007 byly všechny louky v dané oblasti v polovině června čerstvě pokosené (obr. 2) a na lokalitě stridulovalo pouhých osm samců zatlačených do úzkých nevysěčených pruhů okolo železniční trati a silničních škarp. O rok později byla situace podobná – 12 stridulujících samců, rozptýlených na začátku června v malých zbytcích trávníků daleko od sebe, bylo později při vysekávání silničních příkopů správcem cest dále zredukováno. Vzhledem k tomu že kobylkami osídlená plocha je extrémně malá a průzkum dalších potenciálně vhodných lokalit v okruhu 20 kilometrů, provedený v roce 2008, nevedl k nálezům žádné další populace, je nutné považovat stav jediné známé české populace kobylky zavalité za kritický.

V průběhu zimního období 2008/2009 byly s neradostnou situací kobylky seznámeny klíčové subjekty působící na lokalitě – zemědělské družstvo Lužanská zemědělská, a.s., obhospodařující většinu místních luk, a oblastní Správa a údržba silnic Králové-

hradeckého kraje a.s. v Hořicích (SÚS), která provádí údržbu přilehlé silnice.

Všechny louky na lokalitě jsou zařazeny do systému agroenvironmentálních plateb v dotačním titulu B.1 Louky. Podmínky titulu vyžadují provedení dvou celoplošných sečí do stanoveného termínu. Vzhledem k místním zvyklostem, agrotechnologickým lhůtám a dalším faktorům je zde první seč prováděna v první polovině června, tedy právě v době, kdy dospívá většina populace kobylky zavalité.

Zemědělské družstvo reagovalo na předložené informace velmi vstřícně a s pochopením. Po dohodě byly vybrány dvě louky v centru předpokládaného rozšíření (o celkové rozloze 2 ha), u kterých byla na základě výjimky z podmínek dotačního titulu vynechána první seč, a dále byly ponechány neposečené šestimetrové pásy při okrajích navazujících luk v celkové délce cca 1 100 m. SÚS se zavázala neprovádět seč silničních okrajů nebo ji provést v redukované podobě tak, aby nebyl ohrožen silniční provoz.

Oba partneři všechny své dobrovolné závazky splnili (obr. 3) a již první červnová kontrola lokality prokázala, že provedená opatření měla na populaci kobylky zavalité výrazně pozitivní vliv. Ze všech neposečených travních porostů se ozývali stridulující

Obr. 1 Samec kobylky zavalité (*Polysarcus denticauda*)

Obr. 2 Pohled na centrální část lokality v polovině června 2007. Louka i silniční okraje jsou vysečené, ponechány byly pouze velmi úzké pásy biotopu v silničních příkopech.

Obr. 3 Centrální část lokality v červnu 2009. Ve střední části snímku v pozadí jsou patrné neposečené pásy ponechané na okrajích luk.

samci v celkovém počtu 290 jedinců! Překvapivé bylo, že ačkoli se jedná o bezkrídlý druh, samci byli nalézáni i na koncích neposečených pásů ve vzdálenosti 500 m od nejbližších jedinců z předchozích let.

Příběh kobylky zavalité u Kovače má zatím šťastný konec, ale přesto je velmi varovnou a názornou ukázkou nevhodného nastavení současných dotačních titulů, určených mimo jiné a především na ochranu biodiverzity lučních porostů. Rychlá a mechanizovaná seč luk, prováděná v krátkém období na obrovských plochách najednou, je pohromou pro většinu lučních druhů bezobratlých. Kobylka zavalitá je natolik unikátní druh, že mohl posloužit jako účinné zdůvodnění pro nenařízení předepsaných podmínek dotačního titulu, a tím pomoci plejádě dalších druhů žijících na stejných místech přežít další rok pro ně složitěho období. V tomto případě se však podařilo pokrýt fakticky velmi malou plochu luk a z pohledu všech českých lučních porostů jejich nepatrný zlomek. Na většině ostatních luk zařazených do systému agroenvironmentálních opatření ale genocida lučního hmyzu pokračuje a vedla již například k vyhynutí poslední české populace žlutásky barvoměnného *Colias myrmidone* (KONVIČKA et al. 2008).

Tento stav je neudržitelný a zcela neobhájitelný. Přestože dotační podmínky titulu B.1 Louky doznaly oproti prvnímu období dílčí úpravy, jsou to změny tahané za špatný konec. V současnosti je možné získat v určitých případech z pravidel výjimku, stejně

jako byla využita ve výše popsaném příběhu, a například vynechat nebo modifikovat jednu ze sečí. Také není předepsáno, že hospodařící subjekt musí posekat své louky celé najednou. V rámci nastavených podmínek má volnost a bez obav může aplikovat různé mozaikové, pásové a další typy sečí, k danému termínu však musí být všechny porosty pokoseny. Obě možnosti však reálně nemohou vést k většímu rozšíření šetrnějších způsobů péče o luční porosty. Výjimky z pravidel jsou byrokraticky náročné – přestože formulář je relativně jednoduchý a potvrzování ze strany orgánů ochrany přírody je zřejmě většinou bez problémů, klíčovým faktem je v podstatě nulová motivace pro hospodařící subjekty tento postup využívat. Ten tak zůstane omezen pouze na výjimečné případy, které budou mít svého dostatečně schopného advokáta, jakým je například kobylka zavalitá. Nelze očekávat, že výjimky budou využívány na nějakých podstatnějších výměrách luk, které by mohly mít dopad na luční společenstva bezobratlých. Také možnost pro zemědělce již nyní provádět postupné seče je de facto formální, využívání těžké mechanizace a zavedené agrotechnologické postupy jdou zcela proti tomuto požadavku.

Jediným systémovým řešením je úprava podmínek dotačních titulů takovým způsobem, aby zachování lučních společenstev bezobratlých bylo jedním z jeho základních a klíčových cílů.

Autor by zde chtěl poděkovat pracovníkům společností Lužanská zemědělská, a.s.,

a Správa a údržba silnic Královéhradeckého kraje a.s., kteří se zasadili o realizaci výše uvedených opatření, a přispěli tak k zachování kobylky zavalité na Jičínku.

Fotografie P. Marhoul
Autor působí v Daphne ČR
Institut aplikované ekologie

LITERATURA

- BAYER E. (1929): K chorologii Phaneropterin v Čechách. Biol. listy 14: 327-336 – HOLUŠA J., KOČÁREK P. & MARHOUL P. (2007): Výskyt kobylky *Polysarcus denticauda* (Orthoptera: Tettigoniidae) v České republice. Práce a Stud. Muz. Beskyd (Přir. vědy), 19: 254-255. – HOLUŠA J., KOČÁREK P. MARHOUL P. & VLK R. (2009): Assessment of conservation status of orthopterans in the Czech Republic. In: Book of Abstracts 2nd Europ. Congress of Conserv. Biol., Prague, September 1-5, 2009, p. 177. – KONVIČKA M., BENEŠ J., ČÍŽEK O., KOPEČEK F., KONVIČKA O., VÍTAZ L. (2008): How too much care kills species: Grassland reserves, agri-environmental schemes and extinction of *Colias myrmidone* butterfly from its former stronghold J. Insect Conserv. 12:519-525. – KREJČÍ A. (1896): Přehled českých Orthopter. Věst. Král. čes. Společ. Nauk. 1896: 1-9. – ŠULOVÁ J. (1958): Příspěvek k otázce rozšíření kobylky zavalité, *Polysarcus denticauda* (Charp.) (Orthoptera). Sbor. Vys. Šk. Pedag. Olomouc, Přir. vědy 5: 187-192. – ŠULOVÁ J. (1959): Příspěvek k bionomii kobylky zavalité *Polysarcus denticauda* (Charp.) (Orthoptera). Sbor. Vys. Šk. Pedag. Olomouc, Přir. vědy 7: 97-101.

SUMMARY

Marhoul P.: The Large Saw-tailed Bush-cricket on the Jičín Meadows contra Agricultural Subsidies

Full-area mowing of meadows in the extremely unsuitable period in mid-June has almost struck a death blow to a newly found Large Saw-tailed Bush-cricket (*Polysarcus denticaudus*) population in the District of Jičín (eastern Bohemia). In 2007, all meadows in the region were

newly mown in mid-June and at the site, only eight males stridulated pushed into narrow unmown strips along a railroad track and road ditches. A year later, the situation was similar – 12 stridulating males, dispersed across small remnant grassland patches in early June, were later reduced during mowing road ditches. Because the habitat inhabited by bush-cricket is extremely small and survey on possibly suitable sites within 20 kilometres of the site carried out in 2008 did not reveal other populations of the insect species, the status of the only known Czech population should be considered critical.